

Jel, jelentés és jelzett valóság

Alázatos bepillantás a Jelenések könyve titkaiba

Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus... mindörökké. Amen. Reményünk szerint kölcsönös üdvözlésünk ráhangolódik a trónusnál megjelent nagy sereg énekére, amellyel a Bárányt dicséri örökkön-örökké¹, s adja élőknek és holtaknak, az egész kozmosznak a szimfóniáját. Úgy legyen, ámen.

Tisztelt Hallgatóság!

Kedves Testvéreim!

Szeretettel üdvözlöm mindnyájukat, örülök, hogy önök között lehetek, köszönöm a megtisztelő felkérést, igyekszem ennek megfelelni, bár tudva tudom, hogy a Szentírás legtöbbet magyarázott könyvéről kell beszélnem, s azt is, hogy az értelmezések legtöbbször ellentmondásosak.

Előkép

Egy bezárt szoba előtt állunk, amelyben az egész világot érintő események jelei történnek: harsonák jelzik a végidőket, sátáni erők pusztítanak, ellene angyalok viaskodnak, királyi székek dőlnek meg, de a mennyei háttérben a választottak megmaradnak, végül győz Júda oroszlánja, a Bárány trónol, s a mennyből leszáll az új Jeruzsálem. Ezt éli át János, a látó, és írja le Urának parancsára. Ott benn az események nem csupán történnek, hanem már megtörténtek, ott benn együtt van a jelen és a múlt, de a kívülálló hívő embernek, a tudósnak, a művésznak jövőként kell megélnie. Ennek a jövőnek viszont üzenete van a jelen számára, s mert ez így van, ezért lehet a könyv textusgyűjtemény, s mint ilyen, akár lelkigondozói irat is. Értjük? Nem igazán, mert a szoba kulcsa ezelőtt kétezer esztendővel elveszett. A szimbólumok sokasága rejtély, s még csak azt sem mondhatjuk, hogy szimbólumrendszerrel van szó, mert a jeleknek sokszor önálló jelentésük van.

És mert a kulcs nincs a zárban, be lehet nézni a kulcslyukon, s azon keresztül valamit megértünk, a tükör homályából az egésznek csupán a töredékét – ahogy Pál apostol mondja (1Kor 13,12). De a kulcslyukhoz le kell térdelni, alázatosan el kell fogadni a látszólag érthetetlenből a kevés érthetőt.

A mai tudós teológus két évezred tudásanyagát birtokolja, de még ezzel az ismerethalmazzal sem dicsekedhet, és amikor a könyvből üzenetet ad át, mértéktartásra kötelezett. A művész, az más, képzeletének nincs korlátja, s ha a festő, szobrász hívó,

¹ Lásd Jelenések 7,9–12.

segítheti az írásmagyarázó Egyházat az üzenetátadásban, mert olyant „láthatott meg”, amely elkerülte a tudós figyelmét.²

Bevezetés a szövegbe

Ehhez a rész szerinti ismeretünkhöz hozzásegít néhány *bevezetéstani* (izagógikai) kérdés tisztázása. A könyv Jézus Krisztus kinyilatkoztatása, s az első szó, az apokalipszis (ἀποκάλυψις) felfedést jelent, tövében a lepel (κάλυμμα) szó van, mint a revelatio-ban a velum. Ennek a „levételéről” (ἀπο) szól a szentíró, aki valamit lát, s ezt láttatni akarja olvasóival. Magát *Jánosként* nevezi meg, aki Jézus Krisztus szolgája (1,1), a gyülekezeti tagoknak a testvére és társuk a szorongattatásokban (1,9). A korai egyházatyák meg voltak győződve, hogy Jézus tanítványáról van szó, s ezt a meggyőződést ma is sokan vallják. Újabban azonban mind a római katolikus, mind a protestáns magyarázók inkább afelé hajlanak, hogy egy másik Jánosról van szó.³ Ez vagy egy, az 1. század végén élt efezusi presbiter volt, vagy egy János nevű karizmatikus próféta, aki Patmosz szigetén élt, valószínűleg száműzetésben Isten igéjéért és Jézus tanúbizonyságáért (1,9). *A keletkezési kor* az első század utolsó évtizede, minden bizonnyal a keresztyén-üldöző Domitianus császár uralkodásának az ideje.

Jánosnak két *indítéka* is volt, hogy levelét megírja. Egyrészt a hívek válságos helyzete. A császárkultusz felerősödése (Néro redivivus) a keresztyének hitét és egész életét veszélyeztette. Ennek végét várta az Egyház, s János arról beszél, hogy ez hamar (ἐν τάχει 9-szer, 1,1; 2,5; 2,16; 3,11; 11,14; 22,6; 22,7; 22,12; 22,20) be fog következni, és pedig úgy, hogy katasztrofikus jelenségek fogják megelőzni. Ebben a helyzetben kitartásra, hűségre, a szentek béketűrésére (13,10) buzdítja olvasóit, akiknek tudniuk kell, hogy szenvedésük csak egy ideig tart („... nyomorúságotok lesz tíz napig, légy hű mindhalálig...” 2,10), s azt, hogy a történelem végkifejlete nem a császártól függ, hanem Istentől. Másrészt a pogányok között kisebbségként élő gyülekezetek ki vannak téve a világ bűnei csábításának, s a szentíró erősíti őket, hogy ellenálljanak, akik pedig behódoltak, azokat megtérésre inti („Térj meg!” 2,5; 2,16; 2,22; 3,3; 3,19).

Jellege szerint a könyv *apokaliptikus prófécia* (προφητεία 1,3; 19,10; 22,7.10.18.19) az Újszövetség egyetlen prófétaírat, s ez a jelen világának a teljes átrendezéséről szól. Eljön az idő, amikor kozmikus méretű események kíséretében megsemmisül a megromlott világ, s Isten helyreállítja a teremtés rendjét. A könyv a zsidó apokaliptikus irodalom virágzásának idejében született – amely mintegy háromszáz évre, a Kr. e. két évszázadra és a Kr. u. első évszázadra tehető –, de különbözik azoktól, amennyiben a történelem végét Jézus Krisztusnak, a Báránynak a megjelenése határozza meg. A ha-

² A próféta látomása és a képzőművész ihlete, mint állapot kellő óvatossággal rokonítható, bár ez az „unokatestvéri” viszony sok más kérdést vet fel, amelyekre nem tudok, nem merek válaszolni.

³ Jusztinosz vértanú és Irenaeus a Zebedeus fiának tulajdonítja, Eusebiosz viszont az öreg (presbiter) Jánosnak, aki Efezusban élt. Lásd. Adela Yarbro Collins: *Jelenések könyve*. In: *Jeromos Bibliakommentár*. II. Budapest 2003. 633. és Karner Károly: *Apokalipszis*. Bécs 1974. 14.

tást tekintve, nem csupán az extrakanonikus iratokra kell gondolnunk, hanem magának az Ószövetségnek ilyen természetű szövegeire. Jól kivethető a Dániel, Ézsaiás, Zakariás, Jóel szövegeinek az aktualizált átvétele. Mint sajátosságot említettem meg, hogy a Jelenések könyvében mintegy 600 utalás van ószövetségi szövegrészekre, de egy sem szó szerinti⁴, s a héber szófordulatok kedvéért az író még a görög nyelv szabályait is áthágja. A könyv jellegét pontosabban is meg kell határoznunk: *időszerűsített* apokaliptikus prófécia, ahogyan erről a két indítéknál már szóltam.

Formáját tekintve *látomás*, amelyet János *levél* (lehet, hogy körlevél) formájában küldött el a gyülekezeteknek. Minden kommentátor szükségesnek tartja a látomás szó értelmezését, amely tulajdonképpen – mint az ószövetségi hasonló szövegekben – vízió és audíció együtt. A nehézséget az is okozza, hogy a könyvben sem az eksztázis (ἔκστασις), sem a látomás (ὄρασις) szó nem fordul elő, erre egy másik szó olvasható, az is csak egyszer ebben az értelemben (ὄρασις 9,17). E helyett az „elragadtatás” állapotát a „léleekben” (ἐν πνεύματι 1,10; 4,2; 17,3; 21,10) kifejezés jelöli. A magyarázók egyetértenek abban, hogy nem hallucináció, nem patológikus tünet, nem beteges állapotban nyert kinyilatkoztatás. Csak annyiban beszélhetünk pseudohallucinációról, mint amilyen volt például a festő, grafikus A. Dürer ihletettsége – mondja az egyik elemző.⁵ Azt mondanám, hogy az álomnál éberebb, az ihletettségénél mélyebb lelki állapot. Ma bárhogy is nevezzük, az csupán rávetített kényszerkifejezés lesz, mert mi nem éltük át úgy, mint János. – A kinyilatkoztatást, amelyet János átvett Jézus Krisztustól, át kell adnia, mégpedig *levél* formájában a gyülekezetnek. Erre mutat, hogy az elején van apostoli üdvözlés (1,4), a végén pedig áldás (22,21).

A könyv tartalma

A könyv egészét Jézus Krisztusnak a jelenléte határozza meg, s ez már a *bevezető szavakból* is kitűnik. Az apostoli üdvözlés után János bizonyosságot tesz róla, az örökről, aki van, aki volt, és aki eljövendő, a hűséges mártírról, a halottak elsőszülöttéről, a föld királyainak a fejedelméről (1,1–8). Ő mint megbízó indítja útjára a próféciát, s a későbbiekben ő a trónoló, a győzedelmeskedő Bárány (29-szer). A kettős bevezetés (1,1–3 és 4–8) után következik maga az átadandó üzenet.

A *tartalom* áttekintésénél mindenekelőtt feltűnik a hetes szám gyakori előfordulása (összesen 54-szer), ami meghatározza a szimbólumokat, de még a tartalmat is. Hét gyülekezet, hét makarizma, hét csillag, gyertyatartó, fáklya, lélek, pecsét, szem, angyal, harsona, mennydörgés, fej, korona, csapás, csésze, hegy, király. A hetes szám már az Ószövetségben is, különösen a prófeciáknál, a teljességet, illetve a teljes sorozatot jelentette (Ézs 30,26; Zak 4,2), s ilyen értelemben olvasható itt is. Maga a tartalom (1,9–22,5) is hét nagyobb egységre tagolódik, s ezt a felosztást is János művének tekinthet-

⁴ Valószínűnek tartom, hogy Patmosz szigetén nem állt rendelkezésére tekerecs, s csupán alapos Ószövetség-ismeretére támaszkodhatott.

⁵ Így Schneider, Carl: *Die Erlebnisechtheit der Apokalypse des Johannes*. 1930. 141.

jük. Látomásban több alkalommal volt része, de csak az utolsó után végezte el a szerkesztést. Az „ezek után”, „azután” időhatározók elsősorban nem a végső idők cselekményeinek sorozatára vonatkoznak, hanem arra, ahogyan János folyamatosan részesült a látásban. A két bevezetés után a hét látomás következik (1,9–22,5):

1. *Levél a hét gyülekezethez* (1,9–3,22). A megdicsőült Emberfia (1,13, lásd még 14,14) megszólítja Jánost, aki rendkívüli állapotban (lélekben) kapja a megbízást, hogy küldjön leveleket Ázsiába (Kis-Ázsiába) a hét gyülekezetnek: Efezusba, Szmirnába, Pergamonba, Tiatírába, Szárdeszbe, Filadelfiába, Laodíceába. A levelek szerkezete egy-egy: Az Emberfia bemutatkozik egy-egy fenséges névvel (epitetonjával), közli, hogy ismeri a gyülekezet sajátos helyzetét, erényeit, bűneit, illetve szenvedését. Rendelkezik, vigasztal, fedd. Öt gyülekezetnek rója fel bűneit, a filadelfiaiak és a szmirnaiak ellen nincs kifogása. Több esetben is elhangzik a féltés, hogy ne engedjenek a pogány bűnöknek, vagy hogy a kényszerítésekre ne adják fel hitüket. Végül annak, aki győz, jutalmat ígér.

2. *A hét pecsétet könyvről* szóló igeszakaszban (4,1–8,5) Isten kijelenti történelemformáló akaratát. A leírás központjában a megdicsőült Krisztus van, aki mint Bárány jelenik meg, s őt körülveszi a 24 vén és a 12 izráeli törzsből választott 144 000. A katasztrofikus események jelzik a keresztények vérét kiontó Gonosz pusztulását.

3. Csapások következnek, amelyeket *hét barsonaszó* jelent be (8,6–11,19). Leírásuk az egykori egyiptomi csapásokra emlékeztet, főleg a jégeső, az ihatatlan víz és a pusztító sáskasereg. A templom megméréseinek, a két olajfának képe pedig Zakariás könyvében olvasható. Mindezeket Isten nem a világ megsemmisítésére adja, annak csak előjelei, mint az egyiptomi csapások a szabadulásnak, hanem, hogy a népek megtérjenek a bálványozás, gyilkosság, paráznaság, tolvajlás bűneiből. Egyben Isten hatalmát, dicsőségét teszik szemléletessé, mint az egyiptomi csapások esetében.

4. Mitikus szörnyek jelennek meg, a *hétfejű, hétkoronás sárkány*, majd a két fenevad (12,1–13,18). Ezt a kisebb szakaszt tekinthetjük a könyv központi részének. Megjelenik a napba öltözött asszony, akinek születendő gyermekét a sárkány el akarja nyelni. A látó és a mai olvasó a mennyei háttérre tekint, s látja Istennek, Krisztusnak a győzelmét a sárkány és hadai fölött. Lenn a földön a gyülekezetnek üldöztetéseket és kíértéseket kell kiállnia. „Fenn” azonban a Bárány győzelme már biztos. A sárkány és a két fenevad az egyetlen Gonosz jelképei, akiknek megtestesítője valószínű, hogy maga a császár, Domitianus, aki dominus et deus címet tulajdonított magának.

5. Újabb *hét csapás* következik, amelyeket *hét angyal hét csészéből* önt ki (14,1–16,21) azokra, akik imádják a fenevad képét. De fenn, a mennyben trónol a Bárány, s körülötte áll a 144 000, azok, akik hűségesek maradtak. Ezek Mózesnek, Isten szolgájának örömeinekével magasztalják az Urat.

6. A napba öltözött asszony ellenképe a nagy parázna asszony, aki Babilon megsemmisítője. Ez az igeszakasz *Babilon végső bukásáról* szól (17,1–19,10), s emiatt a föld királyai sírnak, a mennyben viszont alleluját mondanak. Babilon nem csupán Róma s

még a Római Birodalomnál is több: ő az istenellenes világhatalmak mindenkori történeti megtestesítője.⁶

7. A könyv tulajdonképpeni tartalmának utolsó szövegegysége szerint helyreáll *Isten országának végső rendje* (19,11–11,5). Isten ítéletet tart. Az ellenségek: a vadállat és prófétái, valamint a sátán (kígyó, ördög, sárkány) megsemmisülnek. Az elpusztult „Róma” helyett a mennyből leszáll az új Jeruzsálem, a „tiszták”, a hűségesek városa, amelyben Isten népének nem lesz többé része a szenvedésben. Az egykor megöletett (5,12), vérét adó Bárány királyi széke alól most életadó víz árad azokra, akiknek homlokán megvan az ő neve.

A jövőre szóló látomások sorozata véget ér, a látóknak vissza kell térnie a jelenbe, amikor is a megbízó Jézus Krisztus hagyatkozik. A *zárszó* gazdag üzenettartalmából két elemet emeljük ki, amelyeket Jézus Krisztus a próféta lelkére köt. Megerősíti, hogy a hallottak, látottak hitelesek, igazak és inti szolgáját és a címzett gyülekezeteket, hogy a könyvben leírtakat vegyék komolyan, mert az idő közel. Ezért nem szabad az iratot lepecsételnie,⁷ azt a gyülekezetek tagjainak olvasniuk kell, ezért nem szabad hozzátenni és belőle elvenni.

Végül Jézus ígéri eljövételét, János pedig áldással zárja a könyvet.

Biblika teológiai észrevételek

A főcímben tulajdonképpen a mindenén áthatoló Ige útját jelölöm: a Biblia – az Egyház teológiája – a gyülekezet. A Biblia utolsó könyvében a *jelentést* kutató ember a *jelek* sokaságával áll szemben. Az Egyház keresi ezeknek a teológiai jelentését, s azért teszi, hogy maga az Ige megérkezze a gyülekezetekhez, és *jelzett valósággá* váljék. A könyv több teológiai és filozófiai kérdést vet fel bennünk, ezekhez próbálok közelíteni, s ezekben szeretném a hallgatókat is érdekeltté tenni. Most csupán kettőt emelek ki: az *idő* és a *dualizmus* kérdéseit.

1. Általában is, az időről szólva különösen, a teológusnak alázatosan mérsékelnie kell a megismerés szenvedélyét, az „okoskodást le kell rombolnia” (lásd 2Kor 10,5), meg kell torpannia a titkok titka előtt. El kell ismernie, hogy ő is a testet öltött Ige utáni „már igen” és a beteljesülés előtti „még nem” helyzetében van.

A Szentírás első szava egy időhatározó: *kezdetben*, s a Jelenések könyve végén egy másik olvasható: *hamar* eljövök. A parúziába torkolló idő a történelem, s ezt kezdettől a végig átjárja az ige, amely a héber szó jelentése szerint nem csupán szó, hanem tett is. Ezen az úton az ígét a Lélek sodrása viszi a történelem célja felé. Nem csupán maga az ige teszi meg útját a történelemben, hanem az isteni Ige által teremtett világosság is, amíg megérkezik a történelem céljáig, Isten országáig, ahol nem lesznek világítótestek (mint ahogyan a teremtés hajnalán sem voltak), éjszaka sem lesz, mert Isten fényessége

⁶ Karner Károly megfogalmazása. *I. m.* 172.

⁷ Az apokaliptikus irodalomban a végről szóló kijelentések könyvét le kell pecsételni, és majd csak a távoli beteljesedéskor szabad felbontani (lásd Dán 8,26; 12,9).

világosította meg a várost (Jel 21,23; 22,5), s az ő lámpása, a Bárány. Az ige azonban nem csupán általában Isten beszéde és cselekvése, hanem maga Jézus Krisztus. Ő a preegzisztens Ige, a testté lett Ige és a történelem végén megjelenő Ige, az alfa és az ómega, a kezdet és a vég, az első és az utolsó (1,8; 1,17; 2,8; 21,6; 22,13), azaz, aki van, aki volt és aki eljövendő (Jel 1,4). Erről tesz bizonyosságot János apostol az evangélium elején: Kezdetben volt az Ige... az Ige testté lett (1,1.14) és később az evangéliumban maga Jézus Krisztus: én vagyok a világ világossága (Jn 8,12), s így ismeri őt a látnok is: a neve Isten Igéje (19,13).

Az eksztatikus állapotban, a transzban, az érintett más dimenzióba, az időn kívülre kerül. Nem így János, mert ő látó, és látomásaiban benne van a történelem: képeit a *múltból* veszi, az ószövetségi és a korabeli apokrifusoktól, ezeknek segítségével írja le a *jövőt*, ami hamar be fog következni, de a mindenkori *jelenre* nézve tesz bizonyosságot azok számára, akiknek még van idejük a megtérésre. A Jelenések könyve igehirdetés a mindenkori jelen számára, s mint ilyen, egyik előképe annak a gyülekezeti igehirdetésnek, amely a múltból merítve „textusát”, feleletet próbál adni a jövőre néző, a mi korunk emberét is érdeklő kérdésekre: halál, feltámadás, utolsó ítélet, örök élet.

Noha az idő közel van (1,3; 22,10), noha az Úr hamar (1,1; 2,5; 2,16; 3,11; 11,14; 22,6.7.12.20) eljön, noha „csak” tíznapos szorongatás lesz, János nem ígéri, hogy még az ő idejében véget ér a szenvedés, mint ahogyan valóban a 4. század elejéig tartottak a megpróbáltatások. Erre az Egyháznak (a gyülekezeteknek) fel kell készülniük.

Nehezen értelmezhető az „idő többé nem lesz” kifejezés (10,6). A fordítások, illetve a kommentárok tartózkodnak valamilyen metafizikai magyarázattól, hogy ti. az örökkévalóságban megszűnik a kronosz, s inkább „időhaladék”-ra gondolnak. Arra, hogy Isten véglegesen megvalósítja üdvtervét, nem halasztja tovább titkainak kijelentését.⁸

2. A magyarázók általában a könyvet *dualista szemléletűként* értékelik, mint amilyen általában az apokaliptikus, és a qumráni irodalom, s valóban, itt is a gonoszság sátáni erői támadnak Isten népe ellen, s a viaskodásról több szó esik a leírások rendjén. A történelmi háttér világos: a kisebbségben élő Egyház ki van téve a császári hatalomnak. Tudnunk kell azonban, hogy a látomások leírását és a zárzó szövegét, esetleg az egész könyvet az őskeresztények gyülekezeteiben felolvasták,⁹ s akik hallgatták, azok már a Bárány győzelme, az új Jeruzsálem boldogsága felől (ott nem lesz könny, halál, gyász, jajgatás és fájdalom, mert az elsők elmúltak, 21,4) értékelhették az erők harcát. Ebben a helyzetben van minden idők Egyháza is. Aki győz... hangzik a könyv elején mind-egyik levélben, de a végén a Bárány győzelméről hallhattak, s tudhatták, hogy ez az övék is.

Minden kor embere úgy látta, hogy számára ez az egyensúly-vesztett világ a Gonosz hatalma alatt áll, és természeti vagy történelmi katasztrófákon keresztül jut el az önmegsemmisítésig. Bár önpusztító cselekedeteivel saját sírját ásogatja, a végromlást még csak siettetni sem tudja, mert annak ideje Isten kezében van. Istent még a sátán sem tudja siettetni. Így a Jelenések könyve nem tiszta dualista szemléletű, mert a világ

⁸ Karner, K.: *i. m.* 115–116; Collins, A. Y.: *i. m.* 647.

⁹ Így például Karner: *i. m.* 219.

sorsának kimenetele nem az erőviszonyoktól függ, hanem egyedül az Úrtól. Ez lelkigondozás lehetett az üldözött gyülekezet számára, és ma is az.

Függelék I.

A Jelenések könyvének két rejtélye

Az igemagyarázó teológiának sok, a Jelenések könyvében olvasható rejtéllyel kell számolnia. Ezek közül kettőre térek ki, s nem megoldásokat adok, csupán kísérleteket jelzek. Az egyik a 666-os szám, a másik Krisztus 1000 éves birodalma, az első feltámadás és a második halál.¹⁰

1. A 13,18-ban teljes (görög betű) írással olvasható a *batszázhatvanhat*. A megoldás abban keresendő, hogy a héber és a görög betűknek számértékük van. Ennek átírása a gematria. Számokra átírva, majd ezeket héber betűkkel jelölve, a 666 jelentése két szót ad, s az írásmagyarázók szerint ezek személynevet jelölnek. A megfejtési kísérletek évszázadokig tartottak, míg a 19. század közepén eljutottak egy (vélt) megoldásig, hogy a 666 Kaisar Neront, azaz Néro császárt jelenti. Az első század utolsó éveiben, amikor a könyv keletkezett, egy másik, a keresztényeket üldöző császár uralkodott Rómában, Domitianus. Így a 666 a Néro redivivus-t, azaz Domitianust jelentette.

A szám jelentésének a megfejtése lehet történetileg érdekes, talán soha nem fogjuk rejtélyét megnyugtatóan megoldani, de az üzenet egyértelmű: az Egyházat üldöző hatalomnak meg kell semmisülnie, mert a Bárány győzedelmeskedik.

2. A 20,1–6 szövege az írásmagyarázót nehezebb kérdések elé állítja. Az *1000 esztendő* a sátán megkötözésének és a hűségesek Krisztussal való uralkodásának az időszaka. Az ókortól kezdve a mai napig a számmisztika vonzotta a képzeletet, az első század eretnekeitől kezdve, a mai millenistákig és adventistákig. A chiliasmus (χίλιοι=ezer) misztikuma mindig is spekulációkra indította a szektákat. Amikor pedig számításai nem jöttek be, újabb számításokba kezdtek. Az Egyház számára ma sincs jobb magyarázat, mint amit Ágoston egyházatyától örököltünk, s ezzel az 1000 éves uralkodás misztikuma kikerült a teológia köréből. Szerinte az 1000 nem abszolút, hanem szimbolikus szám, a Krisztus feltámadása és visszajövele közötti időre vonatkozik, amelyben kiteljesedik Isten üdvakarata. Krisztus feltámadása után a sátán „megkötöztetik” s nincs korlátlan uralma a hívek fölött.

A *második halál* (20,6b) a kárhozatot, a végső megsemmisülést jelenti, az első halál a földi létből való eltávozást. (Az „első halál” kifejezés nem fordul elő a szövegben, csak viszonyított értelemben beszélünk róla.)

Ágoston az *első feltámadást* (20,5b–6a) a „lelkekre” vonatkoztatta, ma úgy mondanók: a Krisztusban megkezdődő új életre, mai szóhasználattal: a megtérésre.

¹⁰ Magyarázatom természetesen nem eredeti, nagyrészt Karner Károly: *Apokalipszisére* támaszkodom. Bécs 1974. 143–146 és 193–200.

Függelék II.

A lelkipásztorok óvakodnak textusaikat a Jelenések könyvéből venni, attól még inkább, hogy lectio continua-ként haladjanak. Nemegyszer gond magának a textusnak a lehatárolása is.

Az itt következő két tartalomjegyzéket segítségnek szánom azok számára, akik a nehézségek ellenére vasárnapról vasárnapra e könyv szerint szeretnének prédikálni. A két felosztás arra is jó lehet, hogy előadássorozatban vagy bibliaórai sorozatban ismer-tessünk egy olyan újszövetségi iratot, amely nemegyszer felkelti a gyülekezeti tagok érdeklődését. Azt is meg lehet próbálni, hogy a jelzett szövegegységekből egy-két ver-set jelölünk ki alapigeként, de az egész egységet magyarazzuk.

Tartalomjegyzék 1.

Bevezetés 1,1–8

Tartalom 1,9–22,5

1. Levél a hét gyülekezethez 1,9–3,22
 2. A hét pecsétetes könyv 4,1–8,5
 3. A hét harsonaszó 8,6–11,19
 4. A hétfejű, hétkoronás sárkány 12,1–13,18
 5. Hét csapás, hét angyal, hét csésze 14,1–16,21
 6. Babilon végső bukása 17,1–19,10
 7. Isten országának végső rendje 19,11–22,5
- Zárszó 22,6–22,21

Tartalomjegyzék 2.

Bevezetés 1,1–20

A megbízó: Jézus Krisztus

A megbízott: János

A címzett: a gyülekezet

Tartalom 2,1–22,5

Tanítások (Levelek a 7 gyülekezethez) 2,1–3,22

Látomások az utolsó időkről 4,1–20,15

Ígéretetek a teljességről 21,1–22,21

Befejezés 22,6–21

Intelmek, záradék

Előadás a Posticum-konferencián, Nagyváradon, 2011. november 18–20-án.